



Innst. S. nr. 54

(2002-2003)

Innstilling til Stortinget fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen

Dokument nr. 8:148 (2001-2002)

Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Eli Sollied Øveraas og Morten Lund om en utredning av markedsrett knyttet til matvarekjedene

Til Stortinget

SAMMENDRAG

På 1990-tallet har det skjedd en voldsom monopolisering og internasjonalisering i dagligvaremarkedet. De fire store dagligvarekjedene med om lag 99 pst. av butikkomsetningen har de senere år økt sin markedsrett ved å knytte seg sterkere til grossister, utvikle egne grossistfunksjoner og egne firma for produksjon og distribusjon av næringsmidler. Det er uttrykt skepsis til denne markedsrettskonstruksjonen fra Forbrukerrådet, fra bøndenes organisasjoner, fra fagbevegelsen og fra lokale politiske myndigheter når nærbutikker og viktige arbeidsplasser har vært truet.

Maktforholdene innen kjedene er i de siste år endret ved at flere av avgjørelsene om vareutvalg, innkjøpsbetingelser og innkjøpsavtaler fattes sentralt. Leverandørindustrien preges av at man møter fire store kjøpere som i stadig større grad ønsker landsdekkende innkjøp og kortere tid mellom hver prisforhandling.

Forslagsstillerne viser ved flere eksempler at på flere områder er kjedenes markedsrett problematisk i forhold til sentrale samfunns mål. Dette gjelder forhold vedrørende yringsfrihet, etableringsrett, bosettingsmønstre, verdiskaping, ansatte og landbrukspolitikken.

Matvarekjedene har en enorm innkjøpsrett og det handler etter hvert om hvem som skal bestemme hva vi skal spise og kvaliteten på det vi får i oss. Forslag om en egen kartlegging av dagligvarebransjens voksende rett er lansert i Danmark og bør gjennomføres også i Norge.

Fra å være styrt av en håndfull norske eiere, kontrolleres kjedene i stadig større grad av multinasjonale konserner. En egen markedsrett vil gi en bevisstgjøring rundt markedsretten og gi et større handlingsrom for både forbrukere, politikere og aktører.

Forslagsstillerne fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen ta initiativ til en utredning av markedsrett knyttet til matvarekjedene."

KOMITEENS MERKNADER

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Afshan Rafiq, lederen Sonja Irene Sjøli og Olemic Thommessen, fra Fremskrittspartiet, Ulf Erik Knudsen og Karin S. Woldseth og fra Kristelig Folkeparti, Dagrun Eriksen og Ola T. Lånke, viser til Inst. S. nr. 333 (2000-2001). Regjeringen har nedsatt et konkurranselovutvalg som avgir sin innstilling våren 2003. Forslagene skal deretter gjennomarbeides og eventuelt sendes ut på høring, før Regjeringen etter planen kommer tilbake med et helhetlig forslag til ny konkurranselov som skal virke fra 1. januar 2004.

Flertallet viser også til St.prp. nr. 70 (2001-2002), kapittel 4, hvor Arbeids- og administrasjonsdepartementet redegjør for oppfølgingen av Stortingets vedtak i ovennevnte sak. Det er ikke hensiktsmessig å gjennomføre endringer i konkurranseloven før Konkurranselovutvalget legger frem sin innstilling, og før Regjeringen legger frem sin proposisjon om ny konkurranselov i 2003.

Flertallet viser også til brev av 14. november 2002 til komiteen fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet (vedlegg). Departementet anfører at Konkurransetilsynet følger utviklingen i dagligvaremarkedet nøye, og har tidligere uttrykt skepsis mot ytterligere konsentrasjon i dette markedet. Konkurransemyndighetenes samlede vurdering er likevel at utviklingen har medført en effektivisering i dagligvaremarkedet som

har kommet forbrukerne til gode gjennom gunstige priser og vareutvalg.

Flertallet er av den oppfatning at større makt til dagligvarekjedene isolert sett har den positive virkning at kjedene kan danne en betydelig motkraft til store internasjonale produsenter, og derved styrke muligheten for alternative norske leverandører til å komme inn på dagligvaremarkedet. Flertallet merker seg videre at kjedene utvider sitt vareutvalg, noe som også styrker spesialiserte norske produsenters markedstilgang.

Flertallet mener en utredning av matvarekjedenes markeds makt ikke er et egnet tiltak for å skape mer konkurranse, og derigjennom bedre forhold for forbrukerne, og kan heller ikke se at en slik utredning bør prioriteres foran andre tiltak for å styrke konkurransen og forbrukernes kår generelt.

Flertallet vil derfor sette frem følgende forslag til vedtak:

"Dokument nr. 8:148 (2001-2002) - om en utredning av markeds makt knyttet til matvarekjedene - bifalles ikke."

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Eirin Faldet, Trond Giske og Torny Pedersen, fra Sosialistisk Venstreparti, Magnar Lund Bergo og May Hansen og komiteens medlem fra Senterpartiet, Ola T. Heggem, ser at det kan være nyttig å få en ny gjennomgang av markeds makt knyttet til matvarekjedene. Etter disse medlemmers syn vil det være særlig interessant å se på forholdet mellom forretningskontrakter og ytringsfrihet, de mindre leverandør-

bedriftenes stilling, arbeidstakernes stilling, etableringsmuligheter for leverandører og virkninger for bosettingsmønsteret. Det har vært en politikk i mange av de store kjedene å ikke ta inn nye produkter fra lokale produsenter av matvarer. Forklaringen som oppgis er at volumet er for lite til at alle butikker kan tilby den samme varen, innenfor kjeden. Dette vanskeliggjør mulighetene til å stimulere til lokal produksjon av nisjeprodukter, og forbrukerne blir skadelidende fordi tilgang og variasjon begrenses.

Disse medlemmer mener det blir særlig viktig å ha fokus på forbrukernes interesser og rettigheter i utredningen. Disse medlemmer gir sin tilslutning til forslaget i dokumentet.

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

Stortinget ber Regjeringen ta initiativ til en utredning av markeds makt knyttet til matvarekjedene.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til dokumentet og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 8:148 (2001-2002) - forslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Eli Sollied Øveraas og Morten Lund om en utredning av markeds makt knyttet til matvarekjedene - bifalles ikke.

Oslo, i familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, den 28. november 2002

Sonja Irene Sjøli
leder

Magnar Lund Bergo
ordfører

Trond Giske
sekretær

Vedlegg

Brev fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet til komiteen, datert 14. november 2002

Dokument nr. 8:148 (2001-2002) om en utredning av markedsrett knyttet til matvarekjedene

Jeg viser til brev av 23. oktober 2002 fra Stortingets familie-, kultur- og administrasjonskomite hvor det bes om departementets vurdering av forslaget i Dokument nr. 8:148 for 2001-2002 fra representantene Arnstad, Sollied Øveraas og Lund.

I begrunnelsen for forslaget vises til utviklingen innen dagligvarehandelen på 1990-tallet, og den konsentrasjon av makt dette har ført med seg. Slik jeg oppfatter forslaget er en opptatt av å få undersøkt dagligvarekjedenes markedsstilling med hensyn på forholdet mellom forretningskontrakter og ytringsfrihet, de mindre leverandørbedriftenes stilling, arbeidstakernes stilling, etableringsmulighetene for leverandører og virkninger for bosettingsmønsteret.

Konkurransemyndighetene har fulgt utviklingen i dagligvarehandelen og leverandørindustrien nøye. Utgangspunktet for dette har vært forbrukerrettet gjennom å se på mulighetene for å hindre konkurransebegrensninger for dermed å oppnå effektiv produksjon og distribusjon av matvarer og andre dagligvarer. Arbeidet overfor dagligvarekjedene og leverandørindustrien har i de senere år skjedd dels gjennom vurdering etter konkurranselovens bestemmelser av konkrete saker, dels gjennom finansiering av forskning. En har videre søkt å følge med i hva som foregår i markedet og hva som skjer i andre land og internasjonalt. Også spørsmål knyttet til utnyttelse av kjøpermakt er en del av den løpende konkurransemessige vurderingen av markedene.

Det er flere ulike aspekter til utviklingen i dagligvarehandelen. Det har de siste tiårene skjedd betydelige endringer i dagligvaremarkedet gjennom horisontal og vertikal integrasjon. Dette har bidratt delvis til å utligne leverandørenes sterke stilling i markedet. Den samlede vurdering er at utviklingen har medført effek-

tivisering som kommer forbrukerne til gode gjennom gunstige priser og vareutvalg. For tiden er det en forventning i markedet om etablering av en ny lavpriskjede for dagligvarer i Norge. Dette gir en positiv konkurransemessig effekt som en må forvente vil komme forbrukerne til gode.

Konkurransemyndighetene arbeider i forhold til både vertikale og horisontale konkurranseproblemer. Konkurransetilsynet har bl.a. uttrykt skepsis mot ytterligere konsentrasjon i dagligvaremarkedet.

Dersom en skal foreta en gjennomgang av konkurransesituasjonen for matvarer, bør den i tilfelle omfatte hele matvarekjeden inklusive leverandørleddet, og reguleringer mv. knyttet til dette. En eventuell gjennomgang bør legge hovedvekten på å vurdere hvordan virkemidlene i konkurransepolitikken kan innrettes for å oppnå effektivitet i leverandør- og distribusjonsleddene for å ivareta forbrukernes interesser knyttet til gunstige priser og vareutvalg. Spørsmål som ytringsfrihet og sikring av arbeidsplasser i industri og dagligvarehandel er etter min vurdering ikke relevante i denne sammenheng.

Prioritering av konkurransemyndighetenes arbeid med tanke på bransjer og problemstillinger skjer i første rekke ut fra en vurdering av hvilke saker som har størst betydning for konkurransen. De nærmere prioriteringer for konkurransepolitikken fremgår av de årlige budsjetter og tildelingsbrev til Konkurransetilsynet. Det er min vurdering at forslaget til utredning som er fremmet i Dok. nr. 8:148 (2001-2002) ikke ligger innenfor de prioriteringer som følger av dette. Jeg mener at de viktigste konkurransepolitiske utfordringene som vi står overfor i dag, og som gjenspeiles i de prioriteringer som er gjort i St.prp. nr. 1 (2002-2003), tilsier at det ikke gjennomføres en nærmere gjennomgang av dagligvarekjedenes forhold til leverandørene, slik som foreslått i det foreliggende forslaget.